

**İBTİDAİ TƏHSİL VƏ TƏRBIYƏ
НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ВОСПИТАНИЕ
PRIMARY EDUCATION AND UPBRINGING**

UOT 372.3/.4

Şahrza Oğul oğlu Ağayev

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru,*

Xanım Nizami qızı Məmmədova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

**KİÇİKYAŞLI MƏKTƏBLİLƏRİN TƏLİM KEYFİYYƏTLƏRİNİN
MÜƏYYƏNLƏŞDİRİLMƏSİNDƏ TESTLƏŞDİRMƏ PEDAQOJİ VASİTƏ KİMİ**

Шахрза Огул оглы Агаев

*доцент Азербайджанского Государственного Педагогического Университета,
доктор философии по педагогике,*

Ханым Низами гызы Мамедова

Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

**ТЕСТИРОВАНИЕ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СРЕДСТВО
В ОПРЕДЕЛЕНИИ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ**

Shahrza Oghul Aghayev

*associate professor at
Azerbaijan State Pedagogical University,
doctor of philosophy in pedagogy,*

Khanim Nizami Mammadova

Azerbaijan State Pedagogical University

**TESTING AS A PEDAGOGICAL TOOL
IN DETERMINING THE QUALITY OF EDUCATION FOR YOUNGER STUDENTS**

Xülasə. Kiçikyaşlı məktəblilərin təlim prosesinin ən vacib komponenti təhsil nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsidir. Bu, müəllimin pedaqoji fəaliyyətinin mühüm vəzifələrindən biridir. Şagirdlərin bilik, bacarıq və vərdislərə nə dərəcədə yiyələnməsini qiymətləndirmək üçün testlərdən istifadə olunur. Testlərin üstün cəhətləri onların obyektivliyi, dəqiqliyi, etibarlı olmasıdır. Məqalədə bu kimi məsələlərlə yanaşı testlərin yaranma tarixindən danışılır və onların özünəməxsus cəhətləri qeyd edilir.

Açar sözlər: *təlim, kiçikyaşlı məktəbli, test, qiymətləndirmə, bilik, bacarıq*

Резюме. Важнейшей составляющей процесса обучения младших школьников является оценка учебных достижений. Это одна из важных задач педагогической деятельности учителя. Тесты используются для оценки знаний, умений и навыков учащихся. Достоинствами тестов являются их объективность, точность и достоверность. Наряду с такими вопросами в статье рассматривается история возникновения тестов и их особенности.

Ключевые слова: *обучение, младшие школьники, тест, оценивание, знания, умения*

Summary. The most important component of the process of teaching younger students is the assessment of educational achievements. This is one of the important tasks of the pedagogical activity of the teacher. Tests are used to assess the knowledge, skills and habits of students. The advantages of tests are their objectivity, accuracy and reliability. Along with such questions, the article discusses the history of tests and their features.

Key words: *training, junior high school, test, assessment, knowledge, skills*

Elm və texnikanın sürətli inkişafı öz təsirini bütün sahələrə göstərirdi kimi, həm də təlim və təhsil proseslərində bir sıra yeniliklərin meydana gəlməsinə, təlim keyfiyyətlərinin yüksəldilməsinə, yeni qiymətləndirmə üsullarından istifadə olunmasına səbəb olur. Təlim prosesini optimallaşdırmaq, səmərəliliyini artırmaq üçün inkişafetdirici təlimin, yeni pedaqoji texnologiyaların, informasiya, kommunikasiya texnologiyalarının imkanlarından istifadə etmək lazımdır. Təlim prosesində müəllim başlıca rol oynadığına görə, keyfiyyət müəllimin nəzəri, praktik və metodiki hazırlığından asılıdır. Hazırda təlimin qarşısında dayanan ən mühüm vəzifə şagirdlərin idrak fəallığına, müstəqilliyinə, təşəbbüskarlığına, öz fəaliyyətinə nail olmaq, onların təfəkkürünü inkişaf etdirməkdir.

Kiçikyaşlı məktəblilərdə əsas aparıcı fəaliyyət növü təlimdir. Təlimdə uşaqlar biliklərə yiyələnir, tərbiyə olunur və psixi cəhətdən inkişaf edir. Müəllim şagirdlərə öz təlim əməklərini düzgün təşkil etməyə, öyrənmənin səmərəli yollarını öyrətməyə çalışmalıdır. K.D. Uşinski bunu ibtidai təlimdə bilik verməkdən də vacib hesab edirdi.

Kiçikyaşlı məktəblilərdə təlim-tərbiyə işində də yaşın xüsusiyyətlərini nəzərə almaq mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu yaşda (6-10 yaş) olan şagirdlər hər şeyi öyrənməyə can atırlar, məhz bunu nəzərə alaraq onlarda mütaliə tələbatını formalaşdırmaq vacibdir. Bu uşaqlar şən, emosional təbiətə malik olurlar, müəllim və valideynlərin bədii əsər və filmlərdən, canlı sözlərdən istifadə edərək onlarda yüksək mənəvi hisslər olan – vətənə məhəbbət, xeyirxahlıq, qayğıkeşlik, diqqətlik aşılamaq əsas şərtlərdən biridir. Kiçikyaşlı məktəblilərdə ünsiyyət tələbatı güclü olduğuna görə onları kollektiv tədbirlərə, birgə oyuna, əmələ cəlb etmək, onlarda kollektivçilik, yoldaşlıq, dostluq, nəzakətlik keyfiyyətləri də aşılamaq lazımdır.

İbtidai sinif şagirdləri müəllimin tapşırıqlarını böyük həvəslə və səylə yerinə yetirirlər. Müəllim və valideynlər müəyyən tapşırıqlar sistemi tətbiq etməklə, uşaqları həvəsləndirməklə onlarda müsbət keyfiyyətlər tərbiyə etməyə nail ola bilirlər.

Şagirdlərin tədris fəaliyyətinin idarə olunması nəzarət vasitəsilə həyata keçirilir. Nəzarət müəllimin planlı, məqsədyönlü və sistemlik şəkildə şagirdin fəaliyyətinin müşahidə edilməsidir. Şagirdlərin təhsil-idraki fəaliyyətinin və müəllimin pedaqoji işinin nəticələrinin müəyənləşdirilməsinə nəzarət metodları əsas vasitədir, nəzarət fərdi xarakter daşımalı, sistemli və hərtərəfli olmalı, obyektiv aparılmalı, diferensial yanaşma həyata keçirilməlidir.

Nəzarət metodlarından biri də didaktik testlərdən istifadə olunmasıdır.

Şagirdlərin tədris-davranış fəaliyyəti öz əksini qiymətləndirmədə tapır. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi şagirdin biliklərə yiyələnmək, onlardan istifadə etmək, nəticə çıxarmaq bacarıqları haqqında məlumatların toplanması kimi qəbul edilir.

A. Kairova görə, “Qiymətləndirmə – bilik, bacarıq və bacarıqlarını şagirdlər tərəfindən mənimsənilmə dərəcəsinin şərti işarə və nöqtələrlə, habelə müəllimin qiymətləndirmə mühakimələrində tərif və ifadəsidir, əməksevərlik səviyyəsi və nizam-intizam vəziyyətidir”. “Pedaqoji Ensiklopediya”da bir qədər fərqli tərif var: şagird uğurunun qiymətləndirilməsi məktəb proqramlarının onlara qoyduğu tələblərə uyğun olaraq şagirdlərin bilik, bacarıq və vərdislərə nə dərəcədə yiyələnmələrinin müəyyən edilməsidir. Şagirdlərin nailiyyətləri və təlimə münasibətləri müəllimin hazırlıq səviyyəsi, fənn kurikulumlarının xarakter cəhətləri, təlim resurslarının bölgüsünü əks etdirən məlumatlar və fəaliyyətlərin icra mexanizmləri qiymətləndirmə məlumatlarıdır. Məlumatların toplanması testlərin keçirilməsi, şagird tapşırıqlarının toplanması, sinifdə müşahidələrin aparılması, fənn kurikulumlarının icra keyfiyyətinin, şagird və müəllimlərin fəaliyyətlərinin müşahidəsi qiymət cədvəllərinin təhlil edilməsi kimi həyata keçirilir.

Son illər dünyanın əksər ölkələrində, o cümlədən Azərbaycan Respublikasında da qiymətləndirmənin həyata keçirilməsi üçün testləşdirmədən istifadə olunur. Testləşdirmənin nəzəri əsasını 1883-cü ildə psixoloq F. Qellton yaratmışdır.

Test ingiliscə nümunə, sınaq, yoxlama deməkdir. Test psixoloqların diaqnostik məsələləri həll etmək üçün istifadə etdiyi bir vasitə olub, məhdud vaxt ərzində cavablandırılan və nəticələrindən şəxsiyyətin özünəməxsus psixofizioloji xüsusiyyətlərini, bilik, bacarıq və vərdislərini, həmçinin fəallıq dərəcəsini kəmiyyət və keyfiyyət baxımından qiymətləndirmək üçün tətbiq olunan standartlaşdırılmış tapşırıqlardır. Testdən ilk dəfə Böyük Britaniyada 1864-cü ildə Corc Tiser tərəfindən kollec tələbələrinin biliklərinin səviyyəsini müəyyənləşdirmək üçün istifadə olunmuşdur. XX əsrin əvvəllərində psixoloji və pedaqoji istiqamətli testlərdən istifadə olunmağa başlanmış, standartlaşdırılmış pedaqoji testlər ilk dəfə amerikalı psixoloq E. Torndayk tərəfindən tərtib edilmişdir. K. Spirmen testlərin standartlaşdırılması və testoloji tədqiqatların obyektiv ölçülməsi üçün korrelyasiyon analizinin əsas metodlarını və testləşdirmənin inkişafında mühüm rol oynayan statistik üsulu işləyib hazırlamışdır.

Testlərin üstün cəhətləri onların obyektivliyidir, yəni biliyin yoxlanılmasının və qiymətləndirilməsinin müəllimdən asılı olmamasıdır, daha çox şagirdin yoxlanılması imkanına malik olmasıdır. Testlər dəqiq, istəniləni soruşmaq imkanına malik olmalıdır. Testlər etibarlı olmalıdır, bu o deməkdir ki, test tərtibatçısının ölçmək istədiyi biliklərin dəqiq mənimsənilmə səviyyəsini aşkar edir, ölçür, oxşar şərtlər altında eyni nəticələri təkrar-təkrar göstərir. Testlərin yaradılması xüsusi bilik və vaxt tələb edir.

Test özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir:

1. Testlə öyrənilən bütün məzmunu əhatə etmək və qiymətləndirmək mümkündür;
2. Test mənimsənilmə səviyyəsini təyin edir;
3. Test şagirdin nailiyyətlərinin şəffaf, obyektiv qiymətləndirilməsinin həyata keçirilməsini təmin edir. Bu məqsədlə testin qiymətləndirilməsi üçün əvvəlcədən müəyyən edilən şkala şagirdlərə bildirilir. Şkalanın təyin edilməsi çox böyük məsuliyyət tələb edən ciddi işdir. Bu isə müəllimlərə şagird nailiyyətlərinin beynəlxalq qiymətləndirilməsində istifadə olunan test tapşırıqlarının tərtib edilməsi və onların qiymətləndirilməsi şkalası ilə yaxından tanış olmalarını, həmçinin məktəbdaxili qiymətləndirmə vasitələrinin və onların çoxseçimli cavablarının səviyyələrə uyğun tərtib edilməsini vacib hesab edir.

4. Test aparılma məqsədlərindən asılı olaraq standartlaşdırılmış bir vasitə olub, müəyyən standart üzrə şagirdlərin nailiyyətlərinin ölçülməsini həyata keçirir.

Testlər bir-birindən səviyyəcə fərqlənməklə, 4 səviyyə üzrə – asan, orta, çətin və istedadlı uşaqlar üçün nisbətən çətin səviyyələrdə tərtib edilir.

Testlər bir-birindən səviyyəcə fərqlənməklə, 4 səviyyə üzrə – asan, orta, çətin və istedadlı uşaqlar üçün nisbətən çətin səviyyələrdə tərtib edilir.

Beləliklə, testin sadələşdirmə xüsusiyyətləri ondan istifadə etməklə dərs ili ərzində şagirdin inkişaf dinamikasını izləməyə, ölkə səviyyəsində monitorinqlər aparmağa, təlimin keyfiyyəti barədə operativ informasiyalar toplamağa və nəticələrin çox az vaxt ərzində təhlil edilməsinə imkan verir.

Problemə aktuallığı. Şagirdlərin bilik, bacarıq və vərdislərə nə dərəcədə yiyələnməsini qiymətləndirmək üçün testlərdən istifadə olunur. Testlərin üstün cəhətləri onların obyektivliyi, dəqiqliyi, etibarlı olmasıdır. Məqalənin də aktuallığı onun məhz belə bir vacib mövzuya həsr olunması ilə bağlıdır.

Problemə elmi yeniliyi. Məqalədə kiçikyaşlı məktəblilərlə təlim-tərbiyə işində də yaş xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasının əhəmiyyəti vurğulanmaqla, nəzəret metodlarından biri kimi didaktik testlərdən istifadənin zəruriliyi xüsusi qeyd olunur. Həmçinin testlərin yaranma tarixindən söhbət açılır, üstün cəhətləri sadalanır və spesifik xüsusiyyətləri göstərilir.

Problemə praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilirlər.

Ədəbiyyat:

1. Həmzəyev, M.Ə. Yaş və pedaqoji psixologiyanın əsasları. – Bakı, – 2003.
2. Qədirov, Ə.Ə. Yaş psixologiyası. – Bakı, – 2003.
3. Məktəbhazırlıq qruplarında işin təşkili metodikası. UNİCEF-in layihəsi. – Bakı, – 2017.
4. Pedaqoji texnologiyalar. / A. Mehrabov, Ə. Abbasov, Z. Zeynalov, R. Həsənov. – Bakı: Mütərcim, – 2006.
5. Мухина, В.С. Возрастная психология / В.С. Мухина. – М.: Изд-во «Академия», – 1998.
6. Шаповаленко, И.В. Возрастная психология. / И.В. Шаповаленко. М: Гардарики, – 2005.

E-mail: *mammadova.kh@gmail.com*

Rəyçilər: *ped.ü.fəls.dok., dos. M.Ə. Zamanova, ped.ü.fəls.dok., dos. T.S. Əliyeva*

Redaksiyaya daxil olub: 07.05.2022